

INKLUZIVNA FARMA TEMELJ SAMOSTALNOG ŽIVOTA

Ideja o Inklusivnoj farmi kao pilot programu za nastanak socijalne farme u ruralnom području koja će uključivati pripadnike marginaliziranih skupina rodila se nakon otvaranja Sobe čuda u Sisku tijekom 2017. godine, a prvi put spomenuta je u Planu i programu udruge za 2018. godinu. Prva lokacija za farmu gledana je u naselju Mala Gorica, potom uz Petrinjčicu u samoj Petrinji, ali uz pomoć i zalaganje tadašnje uprave Grada Petrinje, te uz razgovore s upravom tvrtke Komunalac Petrinja, u svibnju 2018. godine potpisan je Ugovor o korištenju njihovog zemljišta u Hrastovici gdje se i danas nalazimo. Infrastruktura i sadržaji većim dijelom financirani su prijavom na Natječaj iz Europskog socijalnog fond - Operativni program „Učinkoviti ljudski potencijali 2014. – 2020.“ - Poziv na dodjelu projektnih prijedloga unutar Programa integrirane fizičke, gospodarske i socijalne regeneracije malih gradova na ratom pogođenim područjima - Razvoj i provedba programa za socijalnu koheziju i povećanje zaposlenosti u gradovima: Kninu, Belom Manastiru i općini Darda, Benkovcu, Petrinji i Vukovaru.

Od razvoja projektne ideje pa do realizacije partner našoj Udruzi u uspostavi Inkluzivne farme bilo je Društvo za socijalnu ekologiju Zeleno zlato te su nam za uspostavu farme kroz ovaj poziv odobrena dva projekta Inkluzivna farma - Temelj samostalnog života i Inkluzivna farma - Platforma zelenog poduzetništva.

Ovim prijavama prethodila je i zajednička provedba projekta Inkluzivni poljoprivredni lanac kojeg su činile naše dvije udruge te treći partner UNUO - Udruga nastavnika u djelatnosti ugostiteljskog obrazovanja. Zeleno zlato prijavio je projekt kroz poziv Lokalne inicijative za poticanje zapošljavanja – faza III, a naša Udruga prva sredstva za uspostavu farme u Hrastovici dobila je tijekom 2019. godine kroz projekt Reach for Change kada je za prvu voditeljicu farme zaposlena Ivana Šalić koja je kasnije nastavila provoditi i dobiveni projekt iz Intervencijskog plana.

Posebno u sjećanju ostaje 26. rujan 2019. godine kada je u sklopu nacionalne kampanje „Posadi drvo – ne budi panj“ posađen voćnjak na Inkluzivnoj farmi, a tijekom prosinca 2019. održana je i prva Humanitarna akcija Pandamyway za Inkluzivnu farmu. Od

prvog dana do danas s ponosom možemo reći kako je projekt Inkluzivne farme u Hrastovici projekt cijele zajednice. Prihvaćen od svih, već u rađanju same projektne ideje kao nešto novo i inovativno kod nas, privuklo je i brojne donatore koji su pomogli tijekom zadnje tri godine. Najviše sredstava donirala nam je tvrtka Croz te HSK Croatia Singen iz Njemačke s čijim smo sredstvima izgradili današnji Centar za budući poludnevni boravak na farmi. Pridružio im se i Unicredit, INA, RTL pomaže djeci te brojne udruge i građani koji su samoinicijativno uplaćivali donacije za Inkluzivnu farmu.

Osim financiranja osnovne infrastrukture za početak aktivnosti u Hrastovici kroz projekt smo imali priliku otputovati i na studijsko putovanje u Nizozemsku. Zaposlenici Udruge osoba s invaliditetom Sisačko-moslavačke županije i Udruge Zeleno Zlato, koji čine projektni tim u provedbi projekata od 27. 9. do 1. 10. 2021. godine proveli su u Nizozemskoj na studijskom putovanju. Svrha studijskog putovanja bila je razmjena iskustva te stjecanje novih znanja koja će biti primijenjena u gradnji i stvaranju sadržaja Inkluzivne farme. Naša Inkluzivna farma, kao takva, prva je u Hrvatskoj, a Nizozemska broji 898 takvih sličnih farmi, tj. farmi za njegu (Zorgboerderij) što ju čini jednom od najuspješnijih zemalja u Europi po tom pitanju. Posjetili smo 3 far-

me - Dag- en Zorgboerderij Jeltehof, Tuorre- jednu priču čija je razrada tek započela“ –
bout Zorgboerderij i Zorgboerderij Op 'e rekao nam je Ivan i na pitanje što mu je naj-
Romte te stečena znanja prenosimo i danas više ostalo u sjećanju bila je to upravo završ-
u radu s mladim osobama s invaliditetom u na konferencija i lipanj 2022. godine. „ Proje-
Hrastovici. Projekt Inkluzivna farma - temelj ktom je planirano održavanje završne konfe-
samostalnog života završio je u lipnju 2022. rencije za stotinu sudionika s ciljem preds-
godine. Rezultate projekta na završnoj konfe- tavljanja rezultata projekta. Bio je ovo zaista
renciji predstavio je tadašnji voditelj projekta veliki logistički i organizacijski izazov. Sjećam
Ivan Latinčić koji je na to radno mjesto došao se kako je dan prije same konferencije bio
nakon odlaska Ivane Šalić iz Udruge. Ivan je prekrasan, sunčan dan i bio sam na farmi
do tada radio na drugim projektima, ali je nadgledajući postavljanje šatora. Večer prije
kroz rad shvatio koliko je važna Inkluzivna konferencije proveo sam završavajući svoj
farma članovima, korisnicima Udruge, njiho- govor za konferenciju, a pozadinsku buku
vim roditeljima, a naposljetku i samim zapo- stvaralo mi je nevrijeme, koje je odlučilo
slenicima. „Jasno je da to nije bio samo još „pripremiti“ prostor farme. Nakon nemirne
jedan u nizu projekata. To je proces u kojem noći uslijedio je još nemirniji ranojutarnji po-
je projekt "Inkluzivna farma – Temelj samos- ziv kolegice Milene koja je došla prva na far-
talnog društva" bio samo početak, uvod u mu i ostala zatečena prizorom. Plastični

spremnik za septičku jamu izronio je iz jame u kojoj se nalazio zbog ogromne količine vode koja je napunila jamu, a jedan od dva postavljena šatora nije preživio oluju. Toga jutra sve što je moglo poći po zlu, pošlo je. No, na kraju sve se nekako uspješno odradilo una-

toč svim neplaniranim poteškoćama. Za mene je ta završna konferencija bila vjerni odraz čitavog projekta. Projekt koji je praćen raznim „nevremenima“, ponajprije u vidu pandemije izazvane Covid-19 virusom i potresa, uvjetovao je raznim dosjetkama i promjenama u hodu kojima smo odgovarali na sve te probleme, te smo na kraju uspješno završili projekt kao i samu konferenciju“ s ponosom se sjeća Ivan Latinčić te koristi priliku zahvaliti i prethodnoj voditeljici Ivani te Mileni i Maji koje su po njemu odradile izvrstan posao.

HORTIKULTURNA TERAPIJA

Stručna voditeljica aktivnosti u sklopu našeg projekta na Inkluzivnoj farmi bila je Vesna

Pereković Bučar, dipl.ing.agr. koja, kao profesorica mentorica stručnih predmeta u obrazovnom području poljoprivrede u Srednjoškoli Petrinja, posjeduje veliko profesionalno i životno iskustvo u prenošenju znanja na mlade osobe s invaliditetom. Dijeleći dobro iskustvo u radu i na projektu prije kroz Inkluzivni poljoprivedni lanac naši mladi farmeri i farmerice slične su aktivnosti samo nastavili s Vesnom na novoj lokaciji farme u Hrastovici. Svoj rad s njima Vesna je nazvala hortikulturnom terapijom. „Naša priča počinje u malom vrtu u srcu Hrastovice gdje se smjestila jedna posebna farma koja mijenja živote. Kroz 180 radionica zajedno smo proveli 720 sati rada s našim korisnicima, ali ovaj broj samo je evidencija onoga što smo postigli, problemima mentalnog zdravlja. Korisnici jer stvarni broj sati provedenih u vrtu daleko nadmašuje ovu brojku. Naši korisnici često dolazili i izvan planiranih termina, vođeni strašću i ljubavlju prema vrtlarstvu. Inkluzivna farma u Hrastovici nije samo poljoprivredno imanje; ona je zajednica koja koristi moć prirode i rada s biljkama za unapređenje mentalnog i fizičkog zdravlja svojih korisnika kroz hortikulturnu terapiju.“ – počela je svoju priču o farmi Vesna i odmah nastavila s pojašnjavanjem. Hortikulturna terapija koristi aktivno bavljenje vrtlarstvom i drugim hortikulturnim aktivnostima kao terapijsko sredstvo. Ova vrsta terapije prepoznata je kao učinkovit način poboljšanja mentalnog i fizičkog blagostanja ljudi, posebice onih s posebnim potrebama, starijih osoba i ljudi s Inkluzivne farme u Hrastovici kroz vrijeme

trajanja projekta svakodnevno su sudjelovali u raznovrsnim aktivnostima, od sijanja i presađivanja biljaka, do brige o usjevima i berbe plodova. Ove aktivnosti nisu samo fizički korisne, već pružaju i osjećaj postignuća i svrhe. Korisnici su sudjelovali u svim fazama uzgoja biljaka: pripremu tla, sadnju, zalijevanje, plijevljenje i pobiranje plodova. Sudjelovanje u cijelom ciklusu omogućilo im uvid u konkretne rezultate svog rada, što se pokazalo iznimno motivirajuće. Rad s biljkama smanjio je stres, osobito u post-potresnom razdoblju. Kontinuirani boravak na otvorenom, u prirodi, doprinijelo je općem osjećaju smirenosti i zadovoljstva. Aktivnosti kao što su sadnja, kopanje i zalijevanje zahtijevale su fizički napor, ali kroz druženje sve je bilo lakše.

U prvoj godini projekta korisnici su ponosno zasadili, uzgojili i konzumirali preko 45 različitih vrsta povrća. Svaki dan, naši korisnici su učili kako iz malenog sjemena uzgojiti mladu biljku, koja bi na kraju postala povrće spremno za jelo. Ovaj proces nije bio samo edukativan, već je pružao i neizmjereno zadovoljstvo svim sudionicima. Slijedeće godine aktivnosti su se proširile pa je posijano i uzgojeno preko 75 različitih vrsta povrća, mnoge vrste su bile malo poznate i zaboravljene. Bilo je to putovanje kroz vrijeme, otkrivanje starih znanja i tehnika koje su naši preci koristili.

„Ova priča nije samo priča o biljkama i povrću, već o zajednici, učenju i uzajamnoj podršci. Svaki zasađeni plod predstavljao je korak prema samoodrživosti i boljem razumije-

vanju prirode, a svaki sudionik donio je dio sebe u ovu zelenu oazu. Svaka zasađena biljka predstavlja korak prema očuvanju bioraznolikosti i boljem razumijevanju prirode. Svaki sudionik donio je dio sebe u ovu misiju, stvarajući zelenu oazu koja nas podsjeća na bogatstvo koje smo naslijedili i koje moramo čuvati za buduće generacije“ – poručila je Vesna na kraju našeg razgovora.

FARMA JE NAŠE SRETNO MJESTO

Milena Đurđević u našu Udrugu došla je kao jedna od zaposlenica u programu Zaželi. Kao odgovorna osoba, radišna, s puno znanja i iskustva te s odgovornošću prema zadanim poslovima, velikoj produktivnosti, predanosti, fleksibilnosti i strpljenju u zadanim joj poslovima uskoro je postala član projektno-administrativnog tima, a kasnije, na poziv voditeljice projekta Ivane Šalić, i član projektnog tima Inkluzivne farme gdje i danas radi kao voditeljica.

„Kao istinski ljubitelj prirode i biljaka ideja rada na farmi djelovala mi je odmah privlačno i rado sam prihvatila poziv“ – prisjeća se Milena i nastavlja: „Ivani i meni je farma bila velika radost. Veselile smo se svakom, pa i najmanjem, napretku u izgrađivanju infrastrukture...od krčenja terena, košnje, sadnje, postavljanja plastenika te konačno dolaska naših mladih ljudi zbog kojih je farma i izgrađena.“ Kroz protekle godine, ističe Milena, vidi se napredak kod mladih farmera i farmerica. „Od osoba koje nisu htjele zaprljati ruke došli smo do toga da danas sve zadane poslove odrađuju gotovo samostalno i s ve-

likom radošću. Na našoj farmi samo je veselje i sreća. Farmu osjećaju kao svoju, sretni su, samostalni, a to nam je i bio cilj.“ Mileni farma i mladi farmeri i farmerice znače puno. S radošću dolazi na posao i raduje se ra-

dionicama s korisnicima. Veseli se Milena i svim volonterskim akcijama na farmi jer svakom akcijom farma je sve ljepša i ljepša. Hvala svim volonterima. „Želim da trajemo i napredujemo. Farma je naše sretno mjesto!“ – poručuje Milena.

FARMA MOGUĆNOSTI – A NE OGRANIČENJA

Kako je i Vesna spomenula naša Inkluzivna farma u Hrastovici nije samo poljoprivredno imanje; ona je zajednica koja koristi moć prirode i rada s biljkama za unapređenje mentalnog i fizičkog zdravlja svojih korisnika kroz hortikulturnu terapiju. Puno je mladih osoba s invaliditetom sudjelovalo u projektnim aktivnostima na farmi, ali u ovoj priči valja svakako izdvojiti i spomenuti Ivana Rizmaula i Gabrijelu Kokanović.

Farma je njima jedno vrijeme bila i njihovo radno mjesto. Uključili smo ih kroz program javnih radova i potpora za zapošljavanje na tržište rada. Sve ono što su do sada radili iz zabave, čitavih šest mjeseci bila je njihova radna obveza za koju su dobivali plaću. Teško je riječima opisati što je rad na farmi za njih i za nas značio. Učili smo od njih i oni od nas.

Gabrijela je rođena kao nedonošće u 35. tjednu. Do početka njenog školovanja odrađeno je puno vježbi na Goljaku, ali je danas izrasla u divnu i vrijednu mladu djevojku koja je uspješno završila osnovnu i srednju školu u Petrinji i stekla smjer „cvjećar“. Idealno zanimanje kojim se uklopila odmah u projektne aktivnosti na farmi o kojoj je saznala od zaposlenica naše Udruge čiji je i sa-

ma član. Zaposlenje na Inkluzivnoj farmi bilo je Gabi već drugo po redu (i jedino) u našoj udruzi obzirom da smo je prethodnih godina uspješno zaposlili i na administrativnim poslovima u Udruzi. „To je za mene jako pozitivno iskustvo. Izašla sam iz svoje kuće, sama zaradila svoj džeparac, a i naučila puno korisnih stvari u vezi uzgoja povrća i začinskog bilja. Ono najbitnije stekla sam samopouzdanje i puno novih poznanstava. Osim toga naučila sam pripremati i neka jednostavna, ali ukusna jela. Puno hvala svima iz udruge što su me su me dva puta pozvali da radim kod njih.“ – rekla nam je Gabrijela.

O Ivanu najbolje nam je rekla njegova mama Ana. „Moj je Ivan divan mladić koji uskoro puni 22 godine, a naša priča ima nešto drugačiji početak i ne počinje njegovim rođenjem, jer smo se mi upoznali tek u njegovoj trećoj godini. Bio je mali dječak velikih plavih očiju, često uplakan i zbog toga, meni na prvu, pomalo ružan. Govorio je vrlo nerazu-

mljivo i bio je isključivo upućen na sebe kao jedino poznato biće koje je stalno tražio u odrazu. Okolnosti njegovih ranih afirmativnih godina su bile vrlo teške i neizbrisivo su ga oblikovale. Izuzet je iz biološke obitelji kao vrlo mali i završio u instituciji, gdje je čekao da ga ja nađem. Možda će vas čuditi ova moja rečenica, ali doista je bilo tako. Ja sam mog Ivana tražila, a on je mene čekao. Danas s odmakom od 18,5 godina i dalje puno toga ne mogu objasniti, no u našem je slučaju sve tako trebalo biti. „ – ponosno ističe Ana i nastavlja: „Učili smo jedno drugo o privrženosti, strpljenju i upornosti. Moj je pristup u svemu bio vrlo intuitivan. Priručnik za roditelja svatko piše sam, sve ono rečeno u dobroj nakani nije uvijek primjenjivo, a i ne prođe svaki put. Jednostavno živite, ispravljajte, popravljajte, a kada ne znate tražite savjet ili pustite da se dogodi. U našem slučaju uvijek nam je netko stigao u susret.“ Tako su i u našu Udruhu „ušli“ po završetku Ivanovog

srednjoškolskog obrazovanja i jako brzo oboje zavoljeli našu farmu u Hrastovici. „Udruga Mateo je broj jedan, a onda Milena i Aleksandra. Bila je to obostrana ljubav na prvi pogled i danas sve ovisi o tome događanjima, aktivnostima, prijateljima i ljudima koje upoznaje na Farmi. Ivan se razvio se u vrlo toplu i komunikativnu osobu. Želi biti samostalan i na svoj način stvara svoje mjesto pod suncem, a trenuci koje provodi na Farmi mu u tome puno pomažu. Osnažuju ga i potiču da i sam stvara. „ – lijepo je opisala Ana Ivanov napredak od kada je uključen u aktivnosti naše farme u Hrastovici. Na kraju su nam

oboje poručili kako im je farma jako važna u životu i nadaju se da nitko neće dovesti u pitanje njezino postojanje. Raduju se obnovi Petrinje i novom gradu koji nastaje pred njihovim očima, vjerujući da će netko u njemu prepoznati i njenog Ivana kao važnog građanina.

FARMA KOJA MJENJA ŽIVOTE

Za kraj ove priče iskoristit ćemo riječi naše stručne suradnice Vesne. Inkluzivna farma i danas okuplja ljude različitih dobnih skupina i sposobnosti. Suradnja i zajednički rad na farmi potiču socijalnu interakciju, razvijanje međuljudskih odnosa i osjećaj pripadnosti.

Sudjelovanje u različitim zadacima i postizanje konkretnih rezultata, poput uspješnog uzgoja biljaka, jača samopouzdanje i samopoštovanje korisnika. Korisnici kroz boravak na farmi stječu nova saznanja o poljoprivredi, održivom razvoju i ekologiji.

U trenutku pisanja ove priče na farmu dolazi 20ak mladih osoba s invaliditetom, jednom do dva puta tjedno u obliku trosatnog boravka kojeg mi zovemo „odmorom od skrbi“ jer, osim aktivnosti, za većinu njih imamo i orga-

niziran prijevoz na farmu koja se nalazi udaljenosti 5 km od Petrinje. Riječ je o mladim osobama s invaliditetom pretežito s intelektualnim teškoćama, iako su sadržaji na farmi prilagođeni i tjelesnim osobama s invaliditetom u smislu povišenih gredica i dostupnosti svih neophodnih sadržaja za kvalitetan boravak na farmi. Mlade su to osobe od 22 do 34 godine iz Siska, Petrinje, Mošćenice, Novog Sela Palanječkog, Donjih Kukuruzara, Hrastovice koje su s navršениh 21 godinom života

izašli iz pomoćnih odjela koja su osnovana pri osnovnim školama i nisu konkurentni na tržištu rada.

Tijekom boravka kombiniramo radionice vrtlarstva, domaćinstva, obrade i prerade gdje mladi farmeri i farmerice prolaze cijeli ciklus od vađenja i prikupljanja sjemena, sijanja, presađivanja... Prate rast plodova, njeguju ih, zalijevaju, okopavaju... Njihovim sazrijevanjem beremo ih i dobivene plodove obrađujemo ili prerađujemo u zdravu hranu. Sve namirnice su ekološki uzgojene, bez umjetnih gnojiva i pesticida, Naravno, na farmi se ne radi stalno već za naše korisnike organiziramo i sportsko-rekreativne te glazbene radionice, radionice izrade uporabnih i ukrasnih predmeta na kreativnim radionicama, a su i grupe podrške na kojima razgovara-

mo o problemima, kako s njima, tako i s roditeljima.

Inkluzivnu farmu u Hrastovici u budućnosti vidimo kao mjesto neovisnog življenja osoba s invaliditetom kada u jednom trenutku članovi njihovih obitelji ne budu mogli skrbiti o njima. Do tada farmu nastojimo učiniti što održivijom i neovisnijom od donacija i projektnih prijava na način da radimo na sustavnom financiranju kroz licenciranje usluge poludnevnog boravka s nadležnim Ministarstvom, a u budućnosti i možda dnevnog centra i kasnije centra neovisnog življenja. U svim tim slučajevima dio uštede troškova leži u samoj održivosti farme na način da mlade osobe s invaliditetom uzgoje potrebnih namirnica za svoje i komercijalne potrebe, da se razvija i unaprjeđuje izrada ukras-

nih i uporabnih predmeta, biljnih pripravaka u obliku začinskog bilja, ljekovitih čajeva i prirodnih krema.

Obzirom da je područje grada Petrinje uglavnom ruralnog karaktera, potencijal za razvoj ima i ruralni turizam. Odabir odmora u ruralnom području danas se većini turista vidi kao dobro rješenje za bijeg od svakodnevne, monotone rutine gradskog života i sve izraženijeg stresa na radnom mjestu. Inkluzivna farma smještena je u selu Hrastovica. Današnje naselje smjestilo se nekoliko kilometara južno od Grada Petrinje, leži na brežuljcima oko rječice Petrinjčice podno Hrastovačke gore, na kojoj leže ostaci stare obrambene utvrde Hrastovica - nekadašnje sjedište Hrastovičke (Banijske) Kapetanije. U slobodno vrijeme Hrastovčani se posebice bave vinarstvom, a generacijama mjesne običaje i tradiciju njeguju KUD i NK Sloga te Županijski skijaški klub Vrelo. U blizini Inkluzivne farme, u središtu sela, nalazi se popularno Hrasto-

vičko vrelo, pitki izvor vode omiljen i poznat u okolici. U blizini farme je i planinarska staza te bogata i puna potencijala Hrastovačka gora. Nadamo se natjecanjima gdje ćemo održivost farme moći ponuditi i u turističkom segmentu u vidu smještaja, ali i gableca i okrijepe koju bi za goste pripremale osobe s invaliditetom koje će živjeti na farmi. Spoj inkluzije, tradicije i turizma svakako je i turistički te održivi potencijal Inkluzivne farme u Hrastovici.

Inkluzivna farma u Hrastovici primjer je kako priroda i poljoprivreda mogu služiti kao moćni alati za terapiju i društvenu integraciju. Kroz hortikulturnu terapiju, korisnici farme ne samo da poboljšavaju svoje fizičko i mentalno zdravlje, već također doprinose održivom razvoju i jačanju zajednice. Ova farma svijetli je primjer kako inovativni pristupi mogu donijeti pozitivne promjene u životu pojedinaca i društva u cjelini.